

Sprog og Sted.

En undersøgelse af sproglig variation i forstaden og landsbyen

Af PIA QUIST

I denne artikel¹ præsenteres nogle overordnede resultater af LaPUR-projektet som gennemførtes i årene 2014 til 2018 ved Afdeling for Dialektforskning på Københavns Universitet. Ved at sætte fokus på 'sted' i teori og praksis var det projektets mål at undersøge hvordan sprogbrugere udvikler og benytter sig af sproglig variation, herunder dialekt og multietnisk ungdomsstil, til at skabe meningsfulde forbindelser mellem sig selv og deres lokaliteter. I projektet fulgte vi i alt 70 elever fra niende klasser i henholdsvis landsbyen Bylderup i Sønderjylland og Odenseforstaden Vollsmose på Fyn. Eleverne blev lyd- og videooptaget i forskellige formelle og uformelle kontekster, og data blev analyseret i forskellige delprojekter. På baggrund af projektets resultater konkluderes det at sprog, sprogbrugere og steder stadig i en tid præget af globalisering og mobilitet er forbundne i et historisk betinget forhold, og dialekter bruges som symbolsk ressource i koblingen af mennesker og steder.

En konkret indgang til studiet af steders betydning for menneskers erfaringer i globaliseringen er dialekt-variation i nutidige kontekster. Brugen af dialekttræk er i nogle (men ikke alle) sammenhænge en yderst virkningsfuld markør for tilhørsforhold til et geografisk område, og dialekttræk indgår med stort indeksikalsk potentiale som en del af komplekse indeksikalitetsfelter i både landsbyen og storbyen (det vil sige i det som Eckert kalder *indexical fields*; Eckert 2008). Vi associerer dialekt med alt muligt – ruralitet, gamle mennesker, fiskere, knallertfyre og så videre – men først og fremmest knytter vi dialekt til en lokalitet, et sted. Således kan det at tale en dialekt indekserer en forbindelse til et sted. Med andre ord, dialekt skaber en

---

¹ Denne artikel tager i stor udstrækning udgangspunkt i den forelæsning som jeg i fællesskab med projektets deltagere, Malene Monka, Astrid Ravn Skovse, Jann Scheuer og Henrik Hovmark, præsenterede ved konferencen "Language and Place in the Periphery" i januar 2018. Konferencen var et fælles afslutningsarrangement for forskningsprojekterne Dialect in the Periphery finansieret af VELUX Fonden ledet af Marie Maegaard, og Language and Place. Linguistic variation in urban and rural Denmark (herefter LaPUR-projektet).

symbolsk forbindelse mellem sprogbrugeren og stedet. Og det er denne forbindelse vi interesserede os for i LaPUR-projektet. I denne artikel præsenteres og sammenlignes nogle af resultaterne fra projektet som blev finansieret af Danmarks Frie Forskningsråd, Kultur og Kommunikation over en fireårig periode, fra 2014 til 2018. I projektperioden gennemførtes feltstudier i den sønderjyske landsby Bylderup hvor traditionel sønderjysk dialekt stadig er udbredt og også benyttes af unge; samt i Odenseforstaden Vollsmose som er karakteriseret ved en høj grad af sproglig diversitet, herunder brugen af multietnisk ungdomsstil og enkelte fynske dialekttræk. Projektets resultater har været præsenteret i en række artikler og foredrag². Nærværende artikel tager udgangspunkt i Malene Monka, Henrik Hovmark og Astrid Ravn Skovses undersøgelser i Bylderup (Monka & Hovmark 2016; Skovse 2018; Monka 2020) og Astrid Ravn Skovses og mine egne undersøgelser i Vollsmose (Skovse 2018; Quist 2019, 2020; Quist & Skovse 2020). Nogle resultater har tidligere været sammenstillet i Skovses ph.d.-afhandling (Skovse 2018) og i en artikel med fokus på 'stedstilknytning' af Monka, Quist og Skovse (2020), men de har ikke tidligere været præsenteret samlet som i denne artikel.

I det følgende præsenteres LaPUR-projektets design og metoder inden kvantitative resultater fra først Bylderup og dernæst Vollsmose gennemgås. Derpå sammenlignes resultaterne og de sættes i relation til Bylderup og Vollsmoses forskellige historier.

Baggrund

Årene inden vi opnåede finansiering til LaPUR-projektet, var der kun ganske lidt forskning tilgængelig med primær fokus på relationen sprog og sted. Blandt de vigtigste studier, som vi kendte til på det tidspunkt, var arbejder af David Britain, Barbara Johnstone og Peter Auer, foruden Monkas ph.d.-afhandling om mobile sprogbrugeres sprogforandring over tid (2013) og min artikel om (de)koblinger mellem sprog, krop og sted (Quist 2010). Det komparative aspekt ved sammenstillingen af den rurale landsby og den urbane forstad var blandt andet inspireret af Britains udfordring af den traditionelle dikotomiske sondring mellem det urbane og det rurale i dialektforskningen (Britain 2009, 2012). Britain havde peget på at rurale områder ikke er upåvirkede af processer som mobilitet og globalisering som almindeligvis havde været henregnet til det urbane. Dertil havde han med inspiration hos humangeografer som Tim Cresswell (2006) og mobilitetsforsker John Urry (2007) argu-

---

² For samlet oversigt se <https://nors.ku.dk/lapur/english/publikationer/>

menteret for en mere reflekteret tilgang til og nuanceret forståelse af sted og mobilitet i dialektforskningen (Britain 2002, 2009, 2016). Johnstones forskning i konstruktionen af dialekten *Pittsburghese* i Pittsburgh USA var en direkte inspiration for LaPUR-projektets udformning, idet Johnstone havde rettet fokus på brugen af dialekttræk som symbolsk markør af lokal identitet. Johnstone havde blandt andet vist at globalisering ikke kun resulterer i dialektudtynding, men også kan betyde det modsatte, nemlig dialektvitalitet hvor dialektbrug fungerer som et lokalt modsvar til globaliseringstendenser (Johnstone 2010, 2014). Peter Auer og hans kollegaer ved *Freiburg Institute for Advanced Studies* havde arbejdet med 'space'-begrebet og foreslået gentænkninger af forskningstraditioner i relation til sprog og sted (eller rum – for *space*) (Auer m.fl. 2013). Auer (2013) rettede blandt andet en skarp kritik mod dialektforskningen (særligt den tyske tradition for kortbaseret dialektgeografi) for ureflekteret at behandle steder som 'beholdere' på en måde så sprogbrugeren helt forsvinder ud af beskrivelserne. Auer argumenterede i stedet for at få sprogbrugeren tilbage i centrum af dialektforskningen (Auer 2013: 4–5).

Betragtninger som disse tilbød mere kritiske refleksioner over stedets funktion i dialektforskning og dialekters og steders betydning for mennesker i en nutidig kontekst. LaPUR-projektets overordnede mål blev derfor med udgangspunkt i de to forskellige steder – et traditionelt landligt dialekttalende område og et urbant multietnisk boligområde – at undersøge 'sted' som en sociolingvistisk faktor og at foreslå en empirisk funderet teori om sprog og sted, herunder at redegøre for den regionale dialekts status og anvendelse i de to undersøgte områder.

Projektets data og metoder

LaPUR-projektet var et kollektiv-projekt med flere delprojekter fordelt på de to steder. Monka og Hovmark udførte feltarbejde i Bylderup, og Scheuer og Quist i Vollsmose. Skovse arbejdede begge steder og skrev sin ph.d.-afhandling med inddragelse af data og komparative analyser fra både Bylderup og Vollsmose.

Både i Bylderup og Vollsmose fulgte vi elever i niende klasse på den lokale folkeskole. Vi havde valgt at tage udgangspunkt i niendeklasselever fordi vi på den ene side gerne ville samle sproglige data hos unge der ikke var alt for unge, og ikke børn. På den anden side ville vi gerne møde de unge mens de stadig var samlet på tværs af køn og fremtidsønsker, det vil sige inden de skulle videre på gymnasium, erhvervsskole eller andet. Alle i forskerteamet gennemførte etnografiske deltagerobservationer på de unges skoler. Vi var primært deltagende ved undervisning

og pauser på skolen, men deltog også i enkelte ture uden for skolen. Skovse engagerede sig særligt i de unges fritid og foretog såkaldt mobilitetsetnografi og fulgte med de unge i bus, på gåben med mere.

I Bylderup deltog en skoleklasse med 28 elever, 16 drenge og 12 piger. I Vollsmose fulgte vi to niendeklasser med i alt 42 elever, 27 piger og 15 drenge (jf. Tabel 1). Begge steder blev hver enkelt elev interviewet af en fra forskerteamet. Interviewene var semistrukturerede, varede mellem 20 og 40 minutter, og drejede sig om venskaber, om at bo i Bylderup/Vollsmose og om fremtidsplaner og -drømme. I Bylderup blev hver elev interviewet to gange, dels af Monka på sønderjysk dialekt, dels af Hovmark på standarddansk. Denne fremgangsmåde var valgt for at elicitere eventuelle kodeskift på tværs af sproglige kontekster. Fra tidligere undersøgelser i Sønderjylland ved man nemlig at den interviewede i høj grad tager bestik af og indretter sit sprogvvalg efter samtalepartnerens sprog. Monka og Hovmark har udførligt beskrevet denne fremgangsmåde i Monka og Hovmark 2016 (s. 82–83). Den sproglige situation i Vollsmose er anderledes og giver ikke på samme måde som i Sønderjylland anledning til at opstille forskellige interviewsituationer med forskellig interviewer-stil. Derfor blev hver deltager kun interviewet en gang.

Det er disse semistrukturerede interview med eleverne begge steder som vi har brugt som udgangspunkt for trækanalyser og sammenligning af sprogbrugen på tværs af lokaliteterne. Det vender jeg tilbage til i afsnittene nedenfor. Ud over interviewene og de etnografiske observationer indsamlede vi en række data af forskellig karakter. Jann Scheuer havde i sit delprojekt fokus på studievejledninger og fik organiseret hjælp fra vejlederne på de to skoler til at videooptage vejledningssessioner med alle eleverne. Samtalerne drejede sig om elevernes uddannelsesplaner efter endt niende klasse. Ved nogle af samtalerne er elevens familie også tilstede. Skovse organiserede også optagelser af fokusgruppesamtaler i venskabsgrupper med 4 til 5 deltagere. Disse samtaler tog udgangspunkt i en kort video om henholdsvis Vollsmose og det at bo på landet (for en komplet oversigt over projektets data se <https://nors.ku.dk/lapur/english/projektets-data/>).

	Bylderup	Vollsmose
Deltager- antal	28 (16 drenge, 12 piger)	42 (27 piger, 15 drenge)
Data	Etnografiske deltagerobservationer Interview (forsker og deltager) Fokusgruppesamtaler <i>Map task</i> (kort og spørgeskemaer) Videoptagelser af studievejledningssamtaler Forskellige dokumenter relateret til Bylderup og Vollsmose (medie- tekster, historiske dokumenter etc.)	

Tabel 1. Oversigt over antal deltagere og datatyper

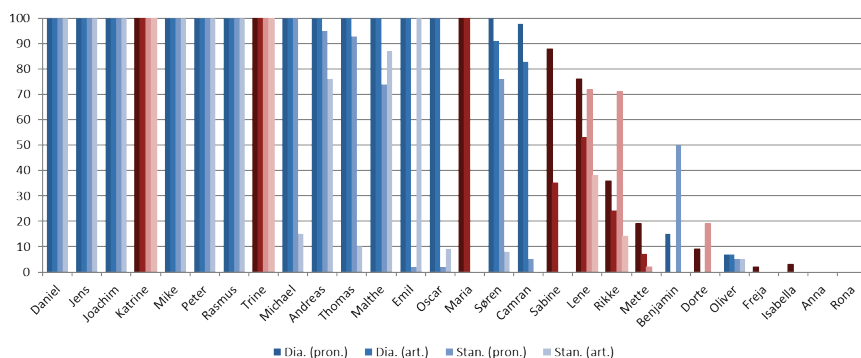
I de følgende to afsnit præsenteres analyser og resultater fra først Bylderup og dernæst Vollsmose. Afsnittene indledes med en kort introduktion til stedernes historie og demografi.

Bylderup

Malene Monka har beskrevet Bylderups historie, udvikling og indbyggere i adskillige sammenhænge (f.eks. Monka 2020), så introduktionen her skal gøres kort. Bylderup ligger i den sydligste del af Sønderjylland, tæt på grænsen til Tyskland. Der bor ca. 1.300 mennesker i landsbyen Bylderup. I det større skoledistrikt hvor eleverne på Bylderup skole kommer fra, bor der 3.700. Ud af de 3.700 er omkring 400 tilflyttere fra andre lande og heraf er der 17 med "ikke-vestlig baggrund" som det benævnes i Danmarks Statistik (tal fra 2014, jf. Monka & Hovmark 2016). Bylderup ligger i et område af landet som i medier og visse andre sammenhænge kaldes for Udkantsdanmark. Flere flytter fra regionen end der flytter til, og indbyggerne har både en lavere indkomst og kortere uddannelser i gennemsnit sammenlignet med resten af Danmark. Forældrene til de unge som deltog i vores undersøgelse, var landmænd eller ejere af mindre foretagender som fx en tømmerhandel, eller de var ansat i mindre lokale virksomheder, og flere af mødrene havde jobs i den offentlige plejesektor.

Sønderjylland er som bekendt et af få steder i Danmark hvor dialekt stadig anvendes af mange og i forskellige sammenhænge. En del af forklaringen hænger sammen med regionens særlige historie. I perioden 1864–1920 hørte Sønderjylland som bekendt under prussisk styre og standarddansk spillede derfor først efter 1920

en rolle i det sønderjyske sprogsamfund, mens sønderjysk forblev symbol på dansk identitet (Pedersen 2000; Monka 2020). I forbindelse med Periferiprojektet (Mægaard & Monka 2019) blev det undersøgt hvor meget dialekt unge, voksne og ældre bruger i forhold til hinanden i henholdsvis Hirtshals, Nexø og Bylderup. De unge i Bylderup skilte sig ud fra de to andre steder ved netop at bruge flere dialekttræk, og forskellen til de ældre generationer var mindre end i Hirtshals og Nexø. De unges brug af sønderjysk adskiller sig fra standarddansk både leksikalt, grammatisk og i udtale, og er beskrevet i detaljer af Monka og Hovmark (2016) og Mægaard og Monka (2020). Her skal kort præsenteres to variable som er karakteristiske for de unge sønderjyders sprog: Det personlige pronomen *jeg*, på sønderjysk udtalt *æ*, og foran- eller efterstillet bestemt artikel *æ hus* over for *huset*.

Figur 1. Oversigt over procentvis brug af dialektvarianten af det personlige pronomen og foranstillet artikel i de to interviewsituationer. Fra venstre mod højre ses den procentvise andel af dialektvarianter af: 1) personligt pronomen og 2) foranstillet artikel i interview med den dialekttalende interviewer, og 3) personligt pronomen og 4) foranstillet artikel i interview med den standardtalende interviewer (Monka 2020:51).

På baggrund af interviewene med henholdsvis en dialekttalende og en standarddansk talende forsker er sproget hos alle de unge deltagere fra 9. klasse på Bylderup skole blevet analyseret. De to variable (personligt pronomen og bestemt artikel) er gode indikatorer på graden af dialektbrug hos den enkelte. Hvis en deltager har mange forekomster af dialekttrækket, har han/hun typisk også flere af de andre undersøgte dialekttræk i sit sprog. For hvert interview har Monka og Hovmark optalt variabelen, påbegyndende efter de første fem minutter og om muligt op til 40 fore-

komster. Der blev dog kun foretaget beregninger hvis der var flere end fem forekomster af hvert træk. Søjlediagrammet herunder (Figur 1) viser resultaterne af begge variable i procent per person i begge interview. Pigerne er markeret med røde nuancer, drengene med blå.

Det fremgår for det første af diagrammet at en del af de unge bruger dialekttrækkene i begge situationer. Otte deltagere, fra Daniel længst til venstre i diagrammet til og med Trine, bruger dialekttrækkene konsekvent uafhængig af om de taler med en standard- eller dialekttalende forsker. En mindre gruppe, til højre i diagrammet, bruger slet ikke eller næsten ingen dialekt i nogen af interviewene, mens en gruppe af deltagere, i midten, skifter mellem de to situationer ved at bruge flest dialekttræk i samtalen med den dialekttalende forsker og færre dialekttræk med den standardtalende forsker. Diagrammet tegner altså på den ene side et billede af en gruppe unge blandt hvem der bruges (for nogen overraskende) meget dialekt, men på den anden side også et billede af stor variation. Der kan iagttages nogle tendenser i denne variation som kort kan skitseres i følgende punkter:

- Flere drenge end piger bruger dialekt i begge interviewsituationer.
- Flere piger end drenge skifter sprog mellem de to interviewsituationer.
- Anna og Rona (piger) har forældre som kommer fra områder uden for Sønderjylland. De bruger ikke dialekt.
- Men de to drenge, Joachim og Camran, som også har forældre uden for regionen, har tilegnet sig dialekt. Joachim bruger dialekt i begge interviewsituationer. Camran i interviewet gennemført på dialekt, men ikke i standardinterviewet.

Alt dette peger på at brugen af henholdsvis dialekt og standarddansk er socialt indlejret i de unges liv. Køn og stedstilknytning er de to parametre som vi i projektet peger på som helt centrale. Det har Astrid Ravn Skovse blandt andet behandlet i sin ph.d.-afhandling (Skovse 2018), og også Monka, Quist og Skovse i en analyse af 'stedstilknytning' (2020). I denne artikels afsluttende afsnit vender jeg tilbage til disse pointer i forbindelse med sammenstillingen med resultaterne fra Vollsmose.

Vollsmose

Der bor små 10.000 mennesker i Odenseforstaden Vollsmose som derved udgør et af Danmarks største sociale boligbyggerier. Boligerne blev bygget i 1968–1972 for at give familier i Odense mulighed for at flytte i rummelige lejligheder med plads, lys og luft. I dag bor der mere end 80 forskellige nationaliteter og cirka 70 % har

en minoritetsetnisk baggrund. Flertallet af de voksne beboere står uden for arbejdsmarkedet hvilket også afspejlede sig i de to niendeklasser som vi fulgte i vores projekt. Kun to af eleverne havde en forælder i job. Vollsmose er omkranset af stærkt trafikerede veje og som sådan afskåret fra resten af Odense. Det er ikke et sted man tilfældigt kommer igennem, med mindre man har et ærinde der. Bydelen figurerer med jævne mellemrum i danske medier med historier om kriminalitet og opgør mellem politiet og grupper af unge, og området er gennem flere år blevet karakteriseret som et 'udsat område' af Transport- og Boligministeriet og er opført på den såkaldte 'ghettoliste'. Denne særlige demografi gør ikke Vollsmose til et prototypisk sted for en dialektundersøgelse. Med stedets tilsyneladende sociale og også fysiske segregering fra resten af Odense og Fyn er det måske svært at forestille sig at beboerne skulle have fynske dialekttræk i deres sprog. Men fra blandt andet Mette Vedsgaard Christensens sprogundersøgelser i Gellerup i Århus ved vi at selvom unge med minoritetsbaggrund vokser op i 'ghettoområder', kan det lokale sprog stadig være en del af det sproglige repertoire. De unge i Christensens undersøgelse brugte en del århusianske træk, blandet med arabisk slang og multietnolektal prosodi (Christensen 2012: 174). På den baggrund ønskede vi i Vollsmose at undersøge hvad der karakteriserer de unges sprog og i hvilket omfang multietnolekt og fynsk dialekt er en del af de sproglige ressourcer som de trækker på. Til det formål var det i de kvantitative analyser nødvendigt for os at skelne mellem det vi har kaldt 'regionalt associerede træk' og 'etnisk associerede træk'. Etnisk associerede træk inkluderer træk der er beskrevet som karakteristiske for multietnolekt, hovedsageligt i København, men også i Århus (jf. Christensen 2012; Maegaard 2010; Pharao & Hansen 2010; Quist 2000, 2008). Disse træk er resultater af sprogkontakt under sprogligt komplekse forhold, og de kan have ligheder med træk kendt fra tilegnersprog (*learner language*). Regionalt associerede træk er derimod træk med en længere regional historie som kan spores tilbage til lokale sprogsamfund i Odense og på Fyn. Disse er af os og vores dialektologkolleger forbundet med fynsk dialekt (Køster 2000; Pedersen 1985).

Denne kategorisering af etnisk og regionalt associerede træk tjener et analytisk formål designet til at besvare vores specifikke forskningsspørgsmål. Det er dog ikke nødvendigvis en klassifikation, der afspejler de sproglige og sociale kategoriseringer som de unge i Vollsmose selv foretager i deres daglige praksis. De unge forbinder ikke nødvendigvis regionalitet og etnicitet med disse specifikke træk (vi begrunder og diskuterer dette valg i Quist 2017 og Quist & Skovse 2020).

Fordi den sproglige situation i Vollsmose er mere kompleks sammenlignet med Bylderup, hvor etnisk associerede træk ikke var en del af repertoire, præsenteres

her resultaterne af de kvantitative analyser af fire variable, to af hver kategori. To af variableerne er segmentale og er kodet som binære – enten bruges den ene eller den anden variant. De to andre drejer sig om henholdsvis multietnolektal prosodi og fynsk intonation som ikke meningsfuldt kan kodes som enten eller. Tabel 2 viser en oversigt over de fire nedenfor præsenterede træk.

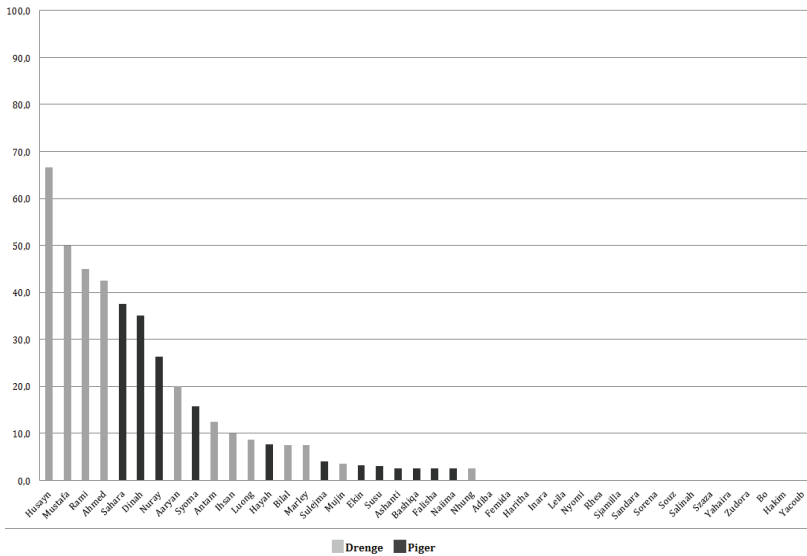
	Binære variable	Non-binære variable
Etnisk associerede træk	/tj/ t før vokal, som i <i>tid</i> → <i>tjid</i>	Multietnolektal prosodi
Regionalt associerede træk	/-et/ Finalt –et udtalt som enten [æð] eller [əd]	Fynsk intonation

Tabel 2. Oversigt over de fire variable som præsenteres i denne artikel

Ligesom i Bylderup-undersøgelsen er de kvantitative analyser baseret på data fra interviewene mellem forsker og deltager, 42 i alt. Interviewene blev kodet efter samme principper, det vil sige for de to binære variable startede kodningen efter fem minutter og fortsatte interviewet ud eller til i alt 40 forekomster var kodet. For de supra-segmentale variable blev der kodet 10 minutter af hvert interview startende fem minutter inde i interviewet. For at sikre ensartet kodning på tværs af data, lyttede vi til hinandens kodninger for at kontrollere om vi var enige eller ej³.

Udtalen [tj] foran vokal i ord som *tid*, *timer* og *frikvarter* er observeret og beskrevet af blandt andre Marie Maegaard (2007) som et fonologisk træk der forbindes med unge med anden etnisk baggrund end dansk. Denne udtale står i kontrast til standardudtalen [t] (se endvidere Skovses detaljerede gennemgang af variabelen i sin afhandling, 2018: 126, 158ff.). Astrid Ravn Skovse har udarbejdet diagrammet, Figur 2, som viser hvem blandt deltagerne i Vollsrose der bruger den etnisk associerede tj-udtale. Pigernes resultater er markeret med sorte søjler, drengenes med grå.

³ Det var primært Astrid Ravn Skovse der i forbindelse med sit ph.d.-projekt stod for kodningerne, og kun en ganske ubetydelig del af dette store arbejde kan Vollsrose-teamets øvrige deltagere, Pia Quist og Jann Scheuer, krediteres for.

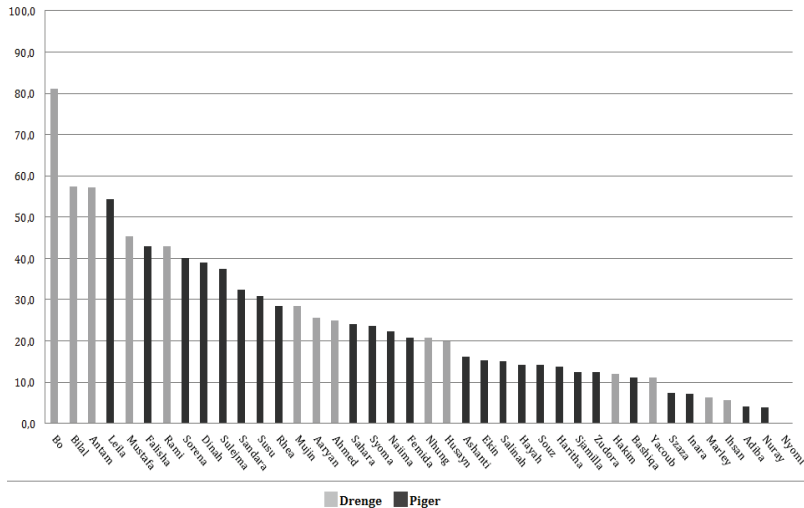

Figur 2. Fordeling per deltager i brugen af [tj] (Skovse 2018: 158).

Diagrammet viser at der er variation blandt de unge. Nogle bruger tj-udtalen, andre gør ikke. Det fremgår også at både drenge og piger bruger tj, dog med en tendens til at flere drenge end piger anvender tj. Denne forskel bekræftes af statistiske analyser (Skovse 2018: 160) som viser at forskellen mellem drengene og pigerne er signifikant (χ^2 -test, $p < 0.001$).

Det andet segmentelle træk som skal præsenteres her, er den regionalt associerede udtale af -et-ender som [æd] som i for eksempel *huset, hentet, skaldet*. [æd]-udtalen er udbredt i det meste af Vestdanmark og kan ikke som sådan kaldes for et fynsk træk. Når det er med her, er det fordi det står i kontrast til standardudtalen [æð] og faktisk viser sig at variere på en systematisk og interessant måde blandt de unge i Vollsmose. Når vi på den anden side ikke medtager en kvantitativ analyse af et mere traditionelt fynsk træk, som for eksempel 0 for [ð] i ord som *mad* og *fodbold*, skyldes det at vi ikke fandt fynske segmentelle træk der var frekvente nok i interviewene til at der meningsfuldt kunne foretages kvantitative analyser heraf. Som jeg kommer ind på nedenfor, var det i hovedsagen i intonationen at fynsk manifesterede sig i interviewene. Det skal nævnes at vi under feltarbejdet i flere (mange) tilfælde observerede at blødt d ikke blev udtalt i ord som *Odense, mad-*

kasse og fodbold. Men der er ingen tvivl om at traditionelle fynske træk på segmenttelt niveau er nærmest ikkeeksisterende blandt unge i Vollsmose hvis vi sammenligner med Bylderup hvor den sønderjyske dialekt er så gennemført til stede.

Figur 3. Fordeling per deltager i brugen af [æd] (Skovse 2018: 146).

Af Figur 3 ses at selvom flertallet af de interviewede i Vollsmose i større eller mindre grad bruger den regionale [æd]-udtale, bruger de fleste standardvarianten [æð] mest. Men der er også store individuelle forskelle. Bo, som er den eneste deltager med forældre med dansk etnisk baggrund, skiller sig ud ved at have absolut flest af det regionalt associerede træk – hvilket i øvrigt er parallelt med at han generelt er den af de 42 deltagere som har flest fynske træk i sit sprog (Quist & Skovse 2020: 10–11). Skovse analyserede, ligesom ved tj-variablen, den statistiske fordeling mellem drenge og piger i brugen af den regionalt associerede udtale, og fandt at der er en klar signifikant forskel med en positiv effekt for drengene (χ^2 test, $p < 0.001$) (Skovse 2018: 149). Distributionen af den regionale variant følger således det velkendte sociolingvistiske mønster at piger bruger standardvarianter oftere end drenge (f.eks. Chambers & Trudgill 1980; Tagliamonte 2012).

I Vollsmose undersøgte vi også variationen mellem deltagernes prosodi og intonation i interviewene. I moderne standardiseret dansk fungerer prosodiske træk og især intonation som den måske vigtigste markør af regional sprogbrug (f.eks. Grønnum 1992, 2005; Pharao, Kristiansen, Møller & Maegaard 2015). Det blev hurtigt tydeligt for os under vores feltarbejde at denne del af den sproglige variation

blandt de unge var vigtig at inkludere i vores beskrivelser af sproget i Vollsmose – selvom det er vanskeligt og ikke ganske uproblematisk at operationalisere og kvantificere prosodi. I det følgende gives en kort opsummering af resultaterne af denne del af projektet. For en mere detaljeret præsentation og diskussion af analysemetoden henvises til Skovse (2018: 126ff.) og Quist og Skovse (2020: 8–10).

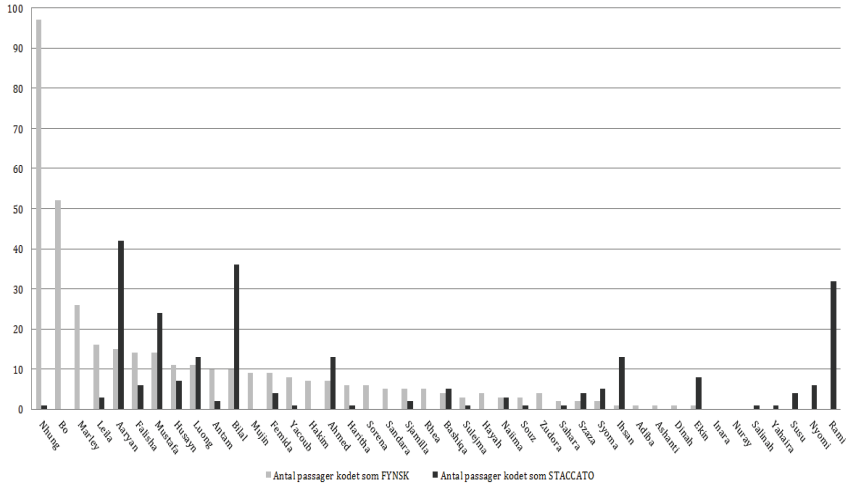
Intonationen er formentlig i dag det mest karakteristiske træk ved fynsk. Det er den særlige fynske ”melodi” som danskere forbinder med fynsk (Berthelsen 2016). Den kan kort beskrives ud fra dens grundlæggende toneforløb som er stigende på betonedede stavelser med fald på den efterfølgende posttoniske (Skovse 2018: 130). Dette er hørbart anderledes end københavnsk hvor grundtonen er lavere på de betonedede end på de posttoniske stavelser. Den kvantitative analyse af fynsk intonation i de individuelle interview er baseret på impressionistiske kodninger i PRAAT⁴. Alle de steder i interviewene som hørtes som fynske og som kunne genkendes på det fynske intonationsmønster blev kodet. Vi kørte krydstjek og lyttede til hinandens kodninger for at sikre at der var enighed.

Fremgangsmåden var den samme for den etnisk associerede prosodi. Denne er beskrevet som ”staccato”-lydende af flere (Hansen & Pharao 2005; Pharao & Hansen 2010; Quist 2000), og karakteriseret ved at have svagere, men flere tryk sammenlignet med standarddansk. Denne trykfordeling i kombination med manglende stød og forkortelse af lange vokaler adskiller sig tydeligt fra både fynsk intonation og standarddansk prosodi (jf. også Skovse 2018: 132).

Figur 4 viser hvordan de to typer prosodiske mønstre fordeler sig blandt deltagerne. Diagrammet illustrerer tydeligt at det fortrinsvist er drenge der har de ikke-standarddanske varianter i deres sprog. Og også at enkelte af dem skiller sig ud ved at have mange ikke-standarddanske varianter sammenlignet med resten.

---

⁴ Hovedsagelig foretaget af Skovse, men også to studentermedhjælpere, Line Sletten og Marianne Wilken.

Figur 4. Fordelingen per person i brugen af fynsk intonation og multietnolektal prosodi/staccato (Skovse 2018: 143).

For at skabe et bedre billede af denne variation, inddelte Skovse i sin ph.d.-afhandling resultaterne per person i kvartiler som så igen kunne placeres i tre grupper i forhold til hvor meget fynsk intonation og multietnolektal prosodi de var blevet kodet for i interviewene: 'meget' (4. kvartil), 'noget' (3. kvartil) og 'meget lidt eller slet ikke' (2. og 1. kvartil) (Skovse 2018: 143f.). Det kombinerede resultat heraf er illustreret i Tabel 3.

	Meget multietnolektal prosodi	Noget multietnolektal prosodi	Lidt eller slet ikke multietnolektal prosodi
Meget fynsk intonation	<i>Aaryan, Mustafa, Bilal, Luong</i>	<i>Husayn</i>	<i>Nhung, Marley, Antam, Bo</i> Leila, Falisha
Noget fynsk intonation	<i>Ahmed</i>		<i>Yacoub, Mujin, Hakim</i> Femida, Haritha, Sorena
Lidt eller slet ikke fynsk intonation	<i>Ihsan, Rami</i>	Ekin, Nyomi	Sandara, Sjamilla, Rhea, Bashiqa, Sulejma, Hayah, Naiima, Souz, Zudora, Sahara, Szaza, Syoma, Adiba, Ashanti, Dinah, Inara, Nuray, Salinah, Yahaira, Susu,

Tabel 3. Inddeling af deltagerne i Vollsmose i forhold til hvor meget eller hvor lidt fynsk intonation og multietnolektal prosodi der er registreret for hver enkelt. De kursiverede navne er drengenaavne.

Tabellen viser at der dels er en gruppe drenge (Aaryan, Mustafa, Bilal, Luong og til dels Husayn og Ahmed) som har både fynsk intonation og multietnolektal prosodi i deres sprogbrug. De lyder altså både fynske og multietnolektale. Modsat er der en stor gruppe på 20 piger som hverken er kodet for fynsk intonation eller multietnolektal prosodi. Og en mindre gruppe, herunder førnævnte Bo, som har 'meget' fynsk intonation men ingen multietnolektal prosodi. Modsat heraf er der Ihsan og Rami som har meget multietnolektal prosodi men ingen fynsk intonation. Disse forskelle korrelerer interessant nok med de sociale grupperinger i de to niende klasser (jf. Quist 2020 og Quist & Skovse 2020) og intra-individuel stilskiftepraksis (Quist 2019).

På samme måde som i forrige afsnit om Bylderup kan (nogle af) resultaterne af de kvantitative analyser i Vollsmose opsummeres i punktform:

- Regionalt og etnisk associerede træk bruges af nogle, men ikke alle.
- Nogle af drengene bruger et 'hybridregister' kombineret af både etnisk og regionalt associerede træk.
- De fleste af pigerne bruger hverken etnisk eller regionalt associerede træk

Sammenligning af resultater for Bylderup og Vollsmose

De unge i Bylderup og Vollsmose lever og er opvokset i to meget forskellige sproglige kontekster, henholdsvis den rurale, etnisk homogene landsby og den urbane, flersprogede forstad. Forskellene afspejler sig i et vist omfang i de sproglige udtryk og den sproglige variation vi har kunnet beskrive de to steder. Først og fremmest afspejles forskellen ved fraværet af segmentelle og leksikalske traditionelle dialekttræk i Vollsmose, og omvendt ved fraværet af multietnolekt i Bylderup. Derudover kunne vi konstatere en kontrast i graden af bevidsthed om lokalt sprog og dialekter de to steder. Som Monka (2020) har beskrevet, spiller Sønderjyllands historie i grænseregionen en vigtig rolle for de sproglige ideologier der understøtter dialektens vitalitet i regionen. Historier om sønderjyderne og ”*æ sproch*” overleveres til børn og unge gennem forældrenes fortællinger (Monka 2020: 59ff.). Dette er særligt for Sønderjylland og helt forskellig fra den sproglige situation i Vollsmose. I Bylderup har de unge generelt en høj grad af bevidsthed om sønderjysk dialekt. De kan sætte ord på hvem der taler sønderjysk, hvad der karakteriserer sønderjysk, og de kan pege på sammenhænge hvor sønderjysk opleves som mindre egnet end rigsdansk. Sådan er det ikke i Vollsmose. Når vi spurgte til fynsk i interviewene, var de fleste usikre på hvad det overhovedet var. På trods af at vi kunne registrere fynske træk, herunder primært fynsk intonation, blandt de unge, var det ikke noget de udtrykte bevidsthed om i interviewene. Tværtimod. Det store flertal vidste ikke helt hvad vi mente når vi spurgte til fynsk i interviewene (vi bad dem for eksempel om at fortælle hvem på skolen der taler fynsk, men uden at få konkrete svar). Til gengæld kunne de unge godt fortælle om det sprog som nogle i interviewene kaldte for ’vollsmosisk’, som de forbandt med og eksemplificerede med ord fra arabisk, for eksempel *wallah* og *lak*.

Der er dog også en del resultater som viser sig at være de samme (eller som ligner hinanden) de to steder. For det første viser vores undersøgelser at der både i Vollsmose og Bylderup er stor variation mellem de unge i brugen af standarddanske og ikke-standarddanske træk. Nogle bruger de regionale sprogtræk, og i Vollsmose de multietnolektale træk, meget, mens andre slet ikke bruger dem. For det andet kan vi se at der er klare paralleller mellem de to steder i forhold til hvilke individer og grupper der bruger eller ikke bruger ikke-standardtrækkene. I både Bylderup og Vollsmose går den skarpeste skillelinje mellem kønnene. Pigerne taler mere standardnært end drengene, og drengene bruger flere lokale, ikke-standarddanske træk end pigerne. På det punkt bekræfter LaPUR-projektet en lang række tidligere undersøgelser fra både Danmark og resten af verden som viser at kvinder taler mere standardnært end mænd.

Forskellen på drenges og pigers måder at bruge dialekt på i Bylderup viste sig også i sammenligningen af de to interviewkontekster. Flere piger end drenge skiftede til standarddanske varianter i interviewet med den standardtalende interviewer. Af gode grunde gav det ikke mening at gennemføre to interview med hver deltager på forskellige varieteter i Vollsmose. Alligevel vil jeg pege på et parallelt resultat. I en undersøgelse af stilskit blandt de unge i Vollsmose på tværs af tre samtalsituationer (interview, samtale med en studievejleder og samtale i venskabsgrupper) viste det samme mønster sig som i Bylderup. Flere piger end drenge skiftede sprogstil mellem de tre situationer (Quist 2019). Mønstrene i de unges stilskittepraksisser ligner altså også hinanden de to steder.

Konklusion

Som steder udgør Bylderup og Vollsmose to meget forskellige kontekster at være ung niendeklasseelev i. Ikke kun de demografiske forskelle, som beskrevet ovenfor, er store, også de fysiske omgivelser tilbyder helt forskellige rammer at udfolde sit hverdagsliv i. I modsætning til i Bylderup er skole og fritidsaktiviteter i Vollsmose i de fleste tilfælde inden for gåafstand hvilket skaber forskellige udgangspunkter for 'hverdagsmobilitet': Skovse (2018) har for eksempel vist at busser, (forældrenes) biler og (drengenes) knallerter udvider de unges bevægelsesradius i Bylderup, mens de unge i Vollsmose hovedsageligt bevæger sig inden for gåafstande. Men ikke kun dét. De unge har også forskellige syn på hvor langt de overhovedet *kan* bevæge sig, det vil sige det som Skovse beskriver som mental mobilitet med inddragelse af begrebet *motilitet* (Skovse 2018: 29). Selvom der er en tendens til at unge i Bylderup kan forestille sig at flytte over større afstande end de unge i Vollsmose, er der vigtige forskelle deltagerne imellem de to steder. Det undersøgte vi mere systematisk i Monka, Quist og Skovse (2020) og fandt at den sproglige variation, som beskrevet ovenfor, korrelerer med de unges ønsker og forestillinger om hvor de bor om ti år. For eksempel, i Bylderup, ytrede de to drenge som brugte relativt lidt dialekt, at de ikke ville blive boende i Sønderjylland når de var færdige med skolen. I Vollsmose fandt vi at nogle drenge der drømte om et fremtidigt liv uden for Vollsmose, og helst i København, brugte flere af de multietnolektale træk, [tj] og staccato-lignende prosodi, sammenlignet med de drenge der ikke havde planer om at forlade Vollsmose og Odense.

I Monka, Quist og Skovse (2020) så vi også på andre forhold som kan knyttes til en persons relation til stedet. Vi udviklede et kvantitativt mål herfor, et indeks over lokal tilknytning (*index of local attachment*), baseret på blandt andet forældre-

nes og egne mobilitetshistorier, lokalt engagement og aktiviteter samt fremtidsplaner og geografisk orientering (metode og analyser er beskrevet i detaljer i Monka, Quist & Skovse 2020). Jo højere indekstal, desto større lokal tilknytning (altså større tilknytning til henholdsvis Bylderup og Vollsmose i fortid, nutid og forestillet fremtid). Sammenlignet med Bylderup er Vollsmose et 'nyt' sted med beboere som har boet i området i relativ kort tid. I Bylderup har en stor del af de unges forældre haft tilknytning til Bylderup eller Sønderjylland i flere generationer. Derfor er det heller ikke overraskende at indekset viser et betydeligt højere gennemsnitstal for Bylderup end for Vollsmose (68,9 i Bylderup og 36,4 i Vollsmose). I Bylderup var deltagere med de højeste 'tilknytningsscorer' også dem der brugte flest ikke-standardtræk, mens billedet var mere kompliceret i Vollsmose.

I LaPUR's projektbeskrivelse skrev vi at vi, stedernes forskelligheder til trods, forventede at finde parallelle sproglige praksisser i Vollsmose og Bylderup. Det var vores hypotese at unge sprogbrugere benytter sig af de til enhver tid lokalt til rådighedværende sproglige ressourcer til at skabe sociale positioner og identiteter, i princippet på samme måder. Vores undersøgelser har bekræftet os heri, men de har samtidig vist at stedernes lokale historier og rammer – det som Skovse beskriver som stedernes 'affordances' (Skovse 2018: 28) – også har betydning for de unges sproglige praksisser idet den individuelle tilknytning også viste sig at betyde noget for sprogbrugen og den lokale sproglige variation. Sprog, sprogbrugere og steder er forbundet i et historisk betinget forhold. Det gælder de steder som traditionelt har været betragtet som relevante for dialektforskningen, såvel som nye urbane boligkvarterer.

Litteratur

- Auer, Peter 2013: *The Geography of Language: Steps toward a New Approach*. FRAGL 16. Albert-Ludwigs-Universität Freiburg
- Auer, Peter, Hilpert, Martin, Stukenbrock, Anja, Szmrecsanyi, Benedict 2013: *Space in Language and Linguistics: Geographical, Interactional, and Cognitive Perspectives*. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Berthelsen, Anders Wedel 2016: *Fynsk så det synger*. Odense: Forlaget Skulkenborg.
- Britain, David 2002: Space and Spatial Diffusion. Jack K. Chambers, Peter Trudgill & Natalie Schilling-Estes (eds.) *The Handbook of Language Variation and Change*. Oxford: Blackwell. 603–637

- Britain, David 2009: "Big bright lights" versus "green and pleasant land"? - The unhelpful dichotomy of 'urban' versus 'rural' in dialectology. Enam Al-Wer & Rudolf de Jong (eds.) *Arabic dialectology*. Leiden: Brill. 223–246
- Britain, David 2012: Countering the urbanist agenda in variationist sociolinguistics: dialect contact, demographic change and the rural-urban dichotomy. Sandra Hansen, Christian Schwarz, Philipp Stoeckle, Tobias Streck (eds.) *Dialectological and Folk Dialectological Concepts of Space*. Current Methods and Perspectives in Sociolinguistic Research on Dialect Change. Berlin, Boston: De Gruyter. 12–30.
- Britain, David 2016: Sedentarism and nomadism in the sociolinguistics of dialect. Nikolas Coupland (eds.) *Sociolinguistics, place and mobility*. Cambridge: Cambridge University Press. 217–241.
- Chambers, Jack K. & Peter Trudgill 1980: *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christensen, Mette Vedsgaard 2012: 8220, 8219. *Sproglig variation blandt unge i multietniske områder i Aarhus*. Ph.d.-afhandling. Institut for Æstetik og Kommunikation (Nordisk). Aarhus Universitet.
- Cresswell, Tim 2006: *On the Move Mobility in the Modern Western World*. Hoboken: Routledge.
- Danmarks Statistik 2014: *Nøgletal for Bylderup skoledistrikt* (specialbestilling).
- Eckert, Penelope 2008: Variation and the indexical field. *Journal of Sociolinguistics* 12(4). 453–476.
- Grønnum, Nina 1992: *The Groundworks of Danish Intonation*. Odense: Museum Tusulanum.
- Grønnum, Nina 2005: *Fonetik og Fonologi* (2. udgave). København: Akademisk Forlag.
- Hansen, Gert Foget & Nicolai Pharao 2005: Prosodiske træk i et- og tosprogede unges københavnsk. *Danske Talesprog* 6. 1–51.
- Johnstone, Barbara 2010: Indexing the Local. Nikolas Coupland (eds.) *Handbook of Language and Globalization*. Chichester: Wiley-Blackwell. 386–405.
- Johnstone, Barbara 2014: *Speaking Pittsburghese: the Story of a Dialect*. New York: Oxford University Press.
- Køster, Finn 2000: Træk af sproget på Fyn. *Danske Talesprog* 1. 89–108.
- Maegaard, Marie 2007: Udtalevariation og -forandring i københavnsk – en etnografisk undersøgelse af sprogbrug, sociale kategorier og social praksis blandt unge på en københavnsk folkeskole. *Danske Talesprog* 8. 1–277.

- Maegaard, Marie 2010: Linguistic Practice and Stereotypes among Copenhagen Adolescents. Pia Quist & Bente Ailin Svendsen (eds.) *Multilingual Urban Scandinavia: New Linguistic Practices*. Bristol: Multilingual Matters. 189–206.
- Maegaard, Marie & Malene Monka 2019: Sprogforandring over tre generationer i Nordjylland, Sønderjylland og på Bornholm: Standardisering i forskellige tempi. *Danske Talesprog* 19. 153–181.
- Maegaard, Marie & Malene Monka 2020: Patterns of Dialect Use: Language Standardization at Different Rates. Marie Maegaard, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (eds.) *Standardization as sociolinguistic change: A transversal study of three traditional dialect areas*. New York: Routledge. 27–46.
- Maegaard, Marie, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr 2020 (eds.): *Standardization as Sociolinguistic Change. A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. New York: Routledge.
- Monka, Malene 2013: Sted og sprogforandring: en undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos mobile og bofaste informanter fra Odder, Vinderup og Tinglev. *Danske Talesprog* 13. 1–336.
- Monka, Malene 2020: Southern Jutland: Language ideology as a means to slow down dialect leveling. Marie Maegaard, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (eds.) *Standardization as sociolinguistic change: A transversal study of three traditional dialect areas*. New York: Routledge. 70–118.
- Monka, Malene & Henrik Hovmark 2016: Sprogbrug blandt unge i Bylderup anno 2015. *Danske Talesprog* 16. 73–114.
- Monka, Malene, Pia Quist & Astrid Ravn Skovse 2020: Place attachment and linguistic variation: A quantitative analysis of language and local attachment in a rural village and an urban social housing area. *Language in Society* 49. 173–205
- Pedersen, Inge Lise 1985: Dialektudtynding på Fyn. Et forsøg med implikationsanalyse. *Danske Folkemål* 27. 83–102.
- Pedersen, Inge Lise 2000: Urban and rural dialects of Slesvig: Political boundaries in the millennial retreat of Danish in Slesvig. *International Journal of the Sociology of Language* 145. 131–51.
- Pharao, Nicolai & Gert Foget Hansen 2010: Prosody in the Copenhagen Multiethnolect. Pia Quist & Bente Ailin Svendsen (eds.) *Multilingual Urban Scandinavia. New Linguistic Practices*. Bristol: Multilingual Matters. 79–95.
- Pharao, Nicolai, Tore Kristiansen, Janus Spindler Møller & Marie Maegaard 2015: Eksperimentelle sprogholdningsstudier – fra helhedsvurderinger til enkelttræk.

- Frans Gregersen & Tore Kristiansen (eds.) *Hvad ved vi nu - om danske talesprog?* Københavns Universitet: Museum Tusulanum. 109–126.
- Quist, Pia 2000: Ny københavnsk ‘multiethnolekt’. Om sprogbrug blandt unge i sprogligt og kulturelt heterogene miljøer. *Danske Talesprog* 1. 143–211.
- Quist, Pia 2008: Sociolinguistic Approaches to Multiethnolect: Language Variety and Stylistic Practice. *International Journal of Bilingualism* 12 (1–2). 43–61.
- Quist, Pia 2010: Untying the Language, Body and Place Connection: Linguistic variation and social style in a Copenhagen community of practice. Peter Auer & Jürgen Erich Schmidt (eds.) *Language and Space: An International Handbook of Linguistic Variation. Vol. 1. Theories and Methods*. Berlin: Mouton de Gruyter. 632–648.
- Quist, Pia 2017: Sprog-krop-sted: Dialektsamfundets meningsskabende orden. *Nordica Helsingensia* 48. 57–71.
- Quist, Pia 2019: Indgruppe-variabilitet blandt flersprogede unge – stil, kontrol og lokal tilknytning. *Nordand – Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning* 14(2). 158–176.
- Quist, Pia 2020: Multiethnolect and dialect in and across communities. Lauren Hall-Lew, Emma Moore & Robert Podesva (eds.) *Social Meaning and Linguistic Variation: Theorizing the Third Wave*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Quist, Pia & Astrid Ravn Skovse 2020: Regional dialect and multiethnic youth style in a Danish social housing project. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*.
- Skovse, Astrid Ravn 2018: Udgangspunkter og orienteringspunkter. En undersøgelse af unges stedstilknytning, hverdagsmobilitet og sproglige praksis to steder i Danmark. *Danske Talesprog* 18. 1–316.
- Tagliamonte, Sali 2012: *Variationist Sociolinguistics: Change, Observation, Interpretation*. Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Urry, John 2007: *Mobilities*. Cambridge: Polity Press.

Pia Quist

Professor, ph.d.

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

Københavns Universitet

pqj@hum.ku.dk